

BİR İSTANBUL METHİYESİ: DÂSİTÂN-I MEDHİYYE-İ İSTANBUL

An Istanbul Praise: Dâsîtân-ı Medhiyye-i Istanbul

Dr. Öğr. Üyesi Fırat SEVİNÇ

Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep, Türkiye. firatsevinc13@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Geliş/Received:
01.12.2022

Kabul/Accepted:
13.03.2023

Sayfa/ Page:
52-71

Mekân edebî eserlerin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Bazen mekân insan ruhuna tesir etmiş, bazen de insan ruhu mekânın yeniden şekillenmesi noktasında etkili olmuştur. Mekân unsurunun klasik Türk şiirindeki yansıması genel itibarıyla şehirler şeklinde olup bu şehirlerden en çok İstanbul kaleme alınmıştır. Gerek merkezden gerekse taşradan olsun, divan şairleri İstanbul'a olan hayranlıklarını şiirlerinde dile getirmiş ve sürekli İstanbul'da bulunmayı arzu etmişlerdir. İstanbul'un ele alındığı türlerden biri de şehir methiyeleridir. Şehirlerin övgülerine yer veren şehir methiyelerinin sayısı bugün itibarıyla 60'tır. Bu çalışmada XIX. asır şairlerinden Ahmed'in *Dâsîtân-ı Medhiyye-i İstanbul* başlıklı şehir methiyesi ele alınmıştır. Çalışmanın amacı daha önceki bazı çalışmalarda ismi zikredilen *Methiye*'yi geniş bir şekilde ele almaktır. İlk bölümde manzumenin müellifiyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Şiirin şekil özelliklerinin ele alındığı bölümde Ahmed'in methiyesindeki aruz, kafiye ve redif unsurlarından bahsedilmiştir. Muhtevayla ilgili bölümde şiirin içerik unsurları üzerinde durulmuş ve Ahmed'in İstanbul'la ilgili tespitleri ele alınmıştır. Ahmed'in methiyesi dönemin bazı özelliklerine ışık tutması bakımından önemli bir manzumedir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed, İstanbul, şehir, methiye, murabba.

Abstract

Space is one of the indispensable elements of literary works. Sometimes the space has affected the human spirit, and sometimes the human spirit has been effective in reshaping the space. The reflection of the space element in classical Turkish poetry is generally in the form of cities, and İstanbul was the most written among these cities. Divan poets, expressed their admiration for İstanbul in their poems and always wanted to be in İstanbul. The number of city eulogies that include the praises of cities is 60 as of today. In this study, the city praise of Ahmed, titled *Dâsîtân-ı Medhiyye-i İstanbul* is discussed. The aim of the study is to deal extensively with the eulogy mentioned in some previous studies. In the first chapter, available information about the author of the poem is given. In the section where the morphological features of the poem are discussed, the elements of prosody, rhyme and redif in Ahmed's praise are mentioned. Then the content elements of the poem are emphasized and Ahmed's important determinations about İstanbul are given. Ahmed's praise is an important poem in terms of shedding light to period.

Keywords: Ahmed, İstanbul, city, praise, murabba.

Atıf/Citation: Sevinç, F (2023). Bir İstanbul methiyesi: dâsîtân-ı medhiyye-i İstanbul. *MECMUA-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2587-1811 8(15), 52-71.

Giriş

Bütün sanat dallarında olduğu gibi edebiyat da içinde meydana geldiği mekânla ilişki içerisindedir. Bu anlamda edebî eserlerin ana unsurlarından bir tanesi olan mekân, daha genel bir başlık olan coğrafya kavramıyla ilgilidir. M. Ayça Vurmay coğrafya ile edebiyat arasındaki ilişki boyutunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Coğrafya ve edebiyatın ortak yanı insan ile olan ilişkileridir. Coğrafya ve insan arasındaki ilişki, coğrafya ve edebiyat ilişkisinde olduğu gibi karşılıklı bir üretime dayanır ve bu şekilde edebî eserlere yansır. Coğrafya, şüphesiz insan yaşamını belirlemektedir, ancak insanlar da onu şekillendirmekte ve anlamlandırmaktadır. Bir başka deyişle, insanda coğrafya, coğrafyada da insan dokunuşunu görmek mümkündür. Coğrafyanın insan yaşamı ile iç içe oluşu insan zihninin felsefi olarak da coğrafyaya olan gereksiniminde görülür. Duygu ve düşüncelerimizi tasavvur eder, hayal ya da rüyalarımızı hep bir coğrafyada görürüz. Coğrafya bir sahne, çerçeve işlevi görür. Bilincimiz coğrafyaya akar, onunla ifade bulur. Edebiyat da insanı çeşitli yönleriyle gösterirken fiziksel, toplumsal ya da duygusal coğrafyadan yararlanır” (2010, s. 209).

Mekân, içinde bulunduğu kültüre göre anlam ve yer kazanan, o kültürün anlamsal kodlarını belirleyen ve çerçevesini çizen anahtar bir kavram olup aynı zamanda ait olduğu kültür ve medeniyetin kozmoloji görüşüne göre anlamsal boyutlarını elde eden bir unsur ve bir yönüyle sanat tasarımlarının belirleyicisidir (Karadeniz, 2021, s. 794). İnsanların dinsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve siyasal kimlikleriyle ilgili imgesel ve simgesel içeriklerinin; bu içeriklerle ilişki içerisinde olan insanların kimliklerinin oluşmasında etkin bir role sahiptir (Narlı, 2014, s. 32). İnsanın yaşadığı bir olayın, edindiği bir deneyimin ya da hissettiği bir duygunun zorunlu olarak bağlı olduğu mekân, edebî eserlerde genelde şehir olarak karşımıza çıkmaktadır. “Şehir, insanlığın mekân üretiminin sonucunda meydana gelmiş tarihi, kültürel, mimari ve toplumsal bir yapıdır” (Çakmakçı, 2020, s. 4). “İnsan hayatını düzenleyen, yönlendiren, çevreleyen, ama aynı zamanda insan tarafından da biçimlenen en büyük yapı” (Göka, 2001, s. 157) olan şehir, şairin maddi olandan manevi olana yönelişi esnasında ruh dünyasını şekillendiren ve ruh dünyasının şekillendirdiği önemli bir basamaktır. Şehir; “ahlakın, sanatın, felsefe ve dinî düşüncenin geliştiği çevre olarak insanın bu dünyadaki vazifesini, en üst düzeyde varlığının anlamını tamamladığı ortamdır. Bu idrak, şehir biçiminin oluşmasını da sağlar ve insanın en üst gelişme düzeyine ulaşmasının temeli olur” (Cansever, 2010, s. 19). Şair, şiirde şehre ve unsurlarına simgelerle ifade edilen yeni anlamlar ve değerler yükleyerek şehrin, sahip olduğu fiziki özelliklerinin dışında farklı bir şekilde algılanmasını sağlar ve şehri içindeki unsurlarla birlikte ruh hâlini belirten bir araç olarak kullanır.

Klasik Türk şiirinde şairler, şehri tüm yönleriyle şiire yansıtmışlardır. Şair yapılan bir camiye, çeşmeyi, konağı, sarayı, mescidi, dergâhı, yolları, köprüleri, su kemerlerini, minareleri, imaretleri vb. eserleri anlatırken hem bunların yapılışına şahit olduğunu göstermiş hem de bu eserleri şiirlerinde ölümsüz hâle getirmiştir (Tökel, 2016, s. 473). Şehrin şiirde yer alışıyla ilgili bir başka boyut da şehir ve şehre ait unsurların şiirde estetik bir özellik kazanmasıdır. Toplumun yaşayış şekli, gelenekleri ve zihniyetinin şehre vermiş olduğu ruh, şairlerin estetik tasavvurları ile edebî eserlere yansımıştır (Karadavut, 2020, s. 462). Şairler duygu, düşünce ve hayallerini ifade ederken şehirlerin tanınmış özelliklerinden yararlanmış (Yeniterzi, 2009, s. 331), duygu ve düşünce dünyalarında şehri güzelleştirmeyi ve anlamlı kılmayı da ihmal etmemişlerdir. Şair bu şekilde akıl ötesi ya da öbür dünya anlamındaki aşkın âlemden gelen ilhamla şehri yani dünyasını imar etmeyi ve orada ömür sürmeyi (Cañelik, 2015, s. 85) amaçlamıştır. Bütün bu yönleriyle klasik Türk şiirinde kendisine en fazla yer bulan şehir şüphesiz ki İstanbul’dur. “Ahmed Paşa, Aynî, Avnî, Zâtî, Bâkî, Nihânî, Zihni, Sirozlu Sâdi, Yahyâ Efendi, Koca Nişancı, Şeyhülislâm Yahyâ, Nâbî, Vecdî, Fasîhî, Nef’î, Şeyh Gâlib, Nedîm, Nahîfî, Esrar Dede, Enderunlu Vâsîf gibi şairler, İstanbul’u şiirlerinin en önemli temalarından biri olarak işlemişlerdir” (Kaplan, 1999, s. 42-45).

Hem Asya hem de Avrupa kıtasında topraklara sahip olan İstanbul’un kuruluşu M.Ö. 3000 yılına dayanmaktadır. Roma imparatoru I. Konstantinos 323 yılında Byzantion’u (İstanbul) imparatorluğun başkenti olarak seçmiş ve şehri genişletmiştir. I. Konstantinos’un ölümünden sonra II. Konstantinos ve ardından I. Theodosios İstanbul’un imar faaliyetlerini devam ettirmiştir. I. ve II. genel konsillerden sonra Ortodoksluk kurulmuş, zaman içerisinde Ortodoksluğun merkezi hâline gelen İstanbul uzun süren din savaşlarına sahne olmuştur. İstanbul 600’lü yılların başında Avarlar ile İranlıların saldırılarına maruz kalmıştır. 669 yılında IV. Konstantinos zamanında Emevî orduları İstanbul’u almak için gelmiş, ancak

başarılı olamamıştır. İstanbul’u 782 yılında bu kez Abbasîler, 1090 yılında ise Peçenekler almak istemiştir. 1162 yılında İmparator Manuel ve II. Kılıçarslan barış antlaşması imzalayarak İstanbul’da ve Anadolu topraklarında barışı tesis etmişlerdir. Haçlı ordularının kışkırtmaları ve saldırıları sonucunda İstanbul yağma edilmiş, yakılıp yıkılmış ve İstanbul’da varlığını 1261 yılına kadar sürdüren bir Latin devleti kurulmuştur. İstanbul, Osmanlılar döneminde 1391 ve 1400 yıllarında I Bayezit; 1422 yılında da II. Murat tarafından kuşatılmış ama alınamamıştır. 29 Mayıs 1453 tarihinde Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmiş ve günümüze kadar Türk toprağı olarak gelmiştir (Demirkent, 2001, s. 205-212).

Toprakları üzerinde yaşamış bütün milletlerin oluşturmuş olduğu bir medeniyetin mekâna yansımış hâli olarak karşımıza çıkan ve Dede Korkut Kitabı ile günümüz arasındaki her edebî dönemde yazılan eserlere konu olan İstanbul, Necip Fazıl Kısakürek’in “*Ruhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar / Onu İstanbul diye toprağı kondurmuşlar*” mısralarında olduğu gibi divan şairlerince samimi bir şekilde sevilmiş ve şiirlerde işlenmiştir. Klasik Türk şiirinde hayallerin şehri olan İstanbul gücün, medeniyetin, dinin, hilafetin, tarihin, kültürel ve doğal güzellikler ile zevk ve safa meclislerinin simgesidir. İçindeki güzellere duyulan sevgi ve aşk nedeniyle daha çok sevilen bir şehir olmuştur. Her şair kendi ruhundan bir parçayı İstanbul’da görmüş, Yahya Kemal’in ifadesiyle “İstanbul’u âdeta ‘bizi biz yapan’ değerler manzumesinin bir simgesi” (Apaydın, 2013, s. 2) şeklinde telakki etmiştir.

Klasik Türk şiirinde İstanbul gücün timsalidir. Yüzyıllar boyunca fethedilemeyen İstanbul’un fethi Osmanlı devletinin gücünün sembolü olmuş, şiirde söyleyiş bu duruma paralel olarak üst perdeden gerçekleşmiştir. Mehmet Kaplan bu duruma;

“Güzel ve çeşitli tabiat manzaraları, muhteşem sarayları, konakları, yalıları, mabetleri, medreseleri, imalathaneleri, çarşıları, eğlence yerleri ve mesireleri ile bu büyük şehir, denilebilir ki Türklerin yaşayış tarzları ile beraber hayat görüşlerini ve karakterlerini de değiştirmiş, onlara bir başka hüviyet vermiştir. Edebiyatta bu değişikliği daha önceki yüzyılların saf ve açık dille anlatılan hamasi ve dinî muhtevâsından, gittikçe daha süslü, ince, zarif ve nükteli bir üslûp ile ifade olunan dünyevi, âdeta ‘burjuva tarzında’ denilebilecek bir hayat görüşüne geçiş olarak tavsif edebiliriz.” (1999, s. 6)

şeklinde bir yorum getirmiştir. “Osmanlı tarihinde İstanbul’un başkent oluşu ile divan şiirinde İstanbul dönemi başlar... Payitaht İstanbul, yüzlerce yıl divan şiirinin de merkezi olmuş, Osmanlı İmparatorluğu’nun görkemi bu şiire yansımıştır...” (Çankaya, 2016, s. 87-88). Bu durum sadece şiirle sınırlı kalmamıştır. Tezkire yazarları İstanbul’la ilgili olarak “Belde-i Tayyibe, Dârüddeve, Dârülmülk, Dârüssaltana, Dârülemân, Dârülhilâfet, Mahmiye, Mahrûsa” (Aydın, 2017, s. 44-45) gibi güç, kudret ve üstünlük ifade eden unvanları kullanmışlardır. 15. yüzyıl şairlerinden Sadî (Cem Sadîsi), “*Ger bu şehri şehrlere sultânî dir-isen n’ola / Çün anılan bu şehirde şâhlar sultânîdir*” (Aynur, 2015, s. 132) beytiyle İstanbul’un ve sultanın büyüklüğünü dile getirmiştir. Nedîm ise “*Bu şehri-i İstanbul ki bî-misl ü bahâdır / Bir sengine yek-pâre Acem mülkü fedâdır*” (Macit, 2017, s. 83) beytiyle başlayan kasidede sadece İstanbul’un güzelliğini anlatmakla yetinmemiş, siyasal anlamdaki gücünü ve üstünlüğünü de ifade etmiştir.

“Şehirler” anlamında Arapça bir kelime olan “mudun”dan (مدن) türetilmiş olan medeniyet, kendisine merkez olarak şehirleri seçmiştir. İstanbul da medeniyetin en önemli merkezlerinden biridir. İbrahim İbn-i Bâlî’nin, *Hikmet-nâme*’sinde “*Kılıpdur anı Konstantin bünyâd / Aña Konstantiniyye dimiş ol ad*” (Altun, 2017, s. 170) beytinde ifade ettiği kadar tarihî bir derinliğe sahip olan İstanbul’un fetihden sonra kazanmış olduğu İslami hüviyet, kadim zamanlardan gelen ilmî, fikrî, sanatsal faaliyetlerle imar faaliyetlerini reddetmemiştir. Müslümanlar şehrin Müslümanlaşması sürecinde kendi birikimlerini de katarak mevcut medeniyeti daha da geliştirmiş ve bu medeniyete yeni anlamlar yüklemiştir. Selami Çakmakçı, imarla ilgili unsurlardan olan İstanbul’daki minare ve kubbeleri İslam medeniyeti ve estetiği ışığında şu şekilde ifade etmektedir:

“Türk-İslam estetiğinin ve kültürünün mekândaki yansımaları olan minare ve kubbeler, İstanbul’un görsel ve manevi çehresine anlam katan başlıca dinî sembollerdir. Bu semboller, İstanbul sevgisinin dile getirildiği birçok şiirin merkezî motifleri olarak şehirdeki Türk-İslam medeniyetinin canlı bir tanığıdır. Türk-İslam medeniyetinin önemli şehirlerinden biri olan İstanbul, minare ve kubbeleriyle bu kültür ve estetiğin bir parçasına dönüşmüş, böylece anlam ve değer alanını genişleten bir mekân haline gelmiştir” (2020, s. 10).

Medeniyetin şehri olan İstanbul’un imar boyutu ön plan çıkmakla birlikte ilmî ve fikrî yönü gözden kaçmamalıdır. Dürri, “*Ulûm-ı âlemi tahsîle besdür İstanbul / Diyâr-ı Basra vü Mısır u Haleb dimek ne*

dimek” (Vural, 2020, s. 136) beytinde İstanbul’un ilimde bir merkez olduğunu dile getirmiştir. Nedîm, “*Kâlâ-yı mârif satılır sûklarında / Bâzâr-ı hüner maden-i ilm ü ulemâdır*” (Macit, 2017, s. 83) şeklindeki beytiyle Dürrî’nin söylediklerini desteklemektedir. Gelibolulu Mustafa Âlî’nin, “*Ulemâsı fuzelâsı şuarâsı çokdur / Ukalâ bahrıdır ol fazl u hüner deryâsı*” (Aksoyak, 2018, s. 378) beytinde belirtmiş olduğu gibi İstanbul’un Türk hâkimiyetine geçmesinden itibaren, İslamın kültür merkezi olmasından dolayı âlimler, sanatkârlar ve şairler nerede bulunurlarsa bulunsunlar İstanbul’a gelmek istemişlerdir. İstanbul’a gelemeyenler İstanbul’u hayallerinde yaşatmış ve övmüşlerdir. Geçici bir ayrılığın pençesine düşen şair Eşref Paşa sürgünden dönemeyip İstanbul’u bir daha görememe korkusunu “*Hiç mümkün mi görem bir dahı İstanbulu / Sanırım nefy-i müebbed bu belâ-yı mübrem*” (Tanrıbuurdu, 2006, s. 58) şeklinde dile getirmiştir.

Birçok klasik Türk şairinin İstanbul’un doğal güzelliklerine olan sevgisi, şiirlerine konu olmuştur. Klasik Türk şiirinde İstanbul cennet misali güzelliği, havasının ve suyunun letafeti, güzelliklerinin benzersizliği, Türkçesinin akıcılığı, bir ilim, ticaret ve eğlence merkezi olması bakımından ele alınmış, ayrıca müstesna bir şekilde semt, meydan, liman ve mesire yerleriyle de anılmıştır (Yeniterzi, 2009, s. 317). Divan şairlerinin İstanbul’un büyüleyici görüntüsü karşısında içine girmiş oldukları ruh hâli Yahya Kemal’in;

Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul!
Görmedim, gezmediğim, sevmediğim hiç bir yer.
Ömrüm oldukça, gönül tahtıma keyfince kurul!
Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer.

Nice revnaklı şehirler görülür dünyada,
Lakin efsunlu güzellikleri sensin yaratan.
Yaşamıştır derim, en hoş ve uzun rüyada
Sende çok yıl yaşayan, sende ölen, sende yatan.

mısralarında belirttiği gibidir. Aynî, “*Şehr-i azam kim binâsı gerçi mâ vü tindedür / Yâ anun üstindedür cennet yahud altındadır...*” (Mermer, 2020, s. 11) mısralarıyla başlayan murabbasında cennetin İstanbul’da olduğunu belirtir. Nedîm ise “*Bir gevher-i yektâdır iki bahr arasında / Hurşid-i cihân-tâb ile tartılsa sezâdır*” (Macit, 2017, s. 83) derken İstanbul’un coğrafi konumunun güzelliğine işaret eder. Şairi bilinmeyen bir şehrengizde ise İstanbul, cihan denizindeki kıymetli bir inciye benzetilir: “*K’anun her câyı cânân ile pürdür / Cihân bahrinde bir kıymetli dürdür*” (Çelik, 2019, s. 19).

İstanbul’un fethiyle birlikte klasik Türk şiirinin konularında ciddi bir değişikliğe gidilmiştir. “Fetihten önce divan edebiyatımızın çizgisini oluşturan, İslâmî edebiyâta hâkim olan dünyânın fâniliği, kötülüğü ve inkârı İstanbul’un göz alıcı muhitinde tesîrini kaybederek, yerini hayâtın tadını çıkarma ve yaşama sevincine bırakır. Kendi hayatlarından çok farklı bir anlayışla karşılaşan Türkler, İstanbul’da bir etkileşimin ve değişimin içine girerler” (Alan, 2008, s. 39). Zevk ve eğlence meclisleri, mesire yerleri ve sevgili unsuru şiirde daha somut bir hâlde işlenmeye başlanmıştır. Özellikle İstanbul’daki güzellere duyulan sevgi ve hayranlık İstanbul’a olan sevgiyi ve bağlılığı daha da arttırmıştır. Sünbülzâde Vehbî İstanbul’un suyunun ve toprağının sevgiliye güzellik kattığını belirtir: “*Âb u hâkinden midir bilmem hevâsından mıdır / Böyle nâz u şiveler İstanbulun hûbânına*” (Yenikale, 2017, s. 114). Doğumu fetih tarihine yakın olan şairlerden Celîlî, “*Nice kurtarsın dil ü dinin Celîlî dostlar / Râh-zendür çün şarâb u şâhidi İstânbulun*” (Nas, 2018, s. 159) beytinde İstanbul’un şarabından (işret meclisi) ve güzelliklerinden vazgeçmenin kolay olmadığını dile getirmektedir. Edirneli Nazmî “*Görsün İstânbûlî şol hûb melek-veşler-ile / Görmek isterse o kim cenneti hürîler-ile*” (Üst, 2018, s. 3142) beytinde cennetteki hurileri görmek isteyenlerin İstanbul’daki güzellere görmesinin yeterli olduğunu söylemektedir.

İstanbul tarihte İslam diniyle anılan en önemli merkezlerden biridir. Müslüman Türkler dinî-tasavvufî kaynaklı kutup-sultan ilişkisini siyasette daima benimsemiş, her devrin kutbu ve sultanı arasında manevi irtibat kurmuş ve kutup olan kişinin âdil olan sultana Allah’ın desteğiyle her zaman yardım ettiğine inanmıştır (Alvan, 2022, s. 216). Yavuz Sultan Selim’den başlayarak Osmanlı sultanlarının halife unvanını alması İstanbul’a da bir kutsiyet kazandırmıştır. Çünkü halife olan sultanın yaşadığı yer Osmanlı’nın başkenti İstanbul’dur. İstanbul’un manevi kurucusu olan Eyüp Sultan’dan itibaren ve özellikle fetihten sonra İstanbul’da yaşayan ve İstanbul’a gelen dinî şahsiyetlerin varlığı bütün şehre sinmiş; şehrin camileri, tekkeleri, medreseleri ve türbeleri hatta sokak, cadde ve semt isimleri bile bu

şahısların isimleriyle anılır hâle gelmiştir. İstanbul'un İslam dünyasının merkezi olmasıyla birlikte İstanbul sakinleri burası için dinî anlamları ihtiva eden Ümmü'd-dünyâ, Der-Saâdet, Der-i Devlet, Âsitâne-i Saâdet ve Dârü's-Saltanâ gibi isimleri kullanmıştır (İsen, 2000, s. 2). Nedim, “*Herkes erişir anda murâdına onunçün / Dergâhları melce-i erbâb-ı recâdır... Câmîlerinin her biri bir kûh-ı tecelli / Ebrû-yı melek andaki mihrâb-ı duâdır*” (Macit, 2017, s. 83) beyitlerinde İstanbul'un dinî yönünü ön plana çıkarmaktadır. İzzet Osman dinî ilim ve müesseselerin gelişmişliğini göstermek için “*Kâdiköyüne eger gelse idi Beyzâvi / Anda tefsîre şürû ider idi Kur'ânı... Görseler medresesin Seyyid ile Sâdeddin / İstemezlerdi hemân belde-i Taftâzânı*” (Rashid, 2019, s. 129) beyitlerini dile getirmektedir.

Klasik Türk şiirinde şehir, sosyal hayatla ilgili ele alınan konuların başında gelir. Şehri ele alan klasik şairlerin büyük bir kısmı şehrin mimari yapısına, mesire alanlarına, coğrafi özelliklerine, iklimine, eğlence hayatına ve güzellerine methiyeler düzmüştür. Bazı şairler “şehri/kasabayı/köyü beğenmeme, yöre halkını sevmeme, umduğunu bulamama, gitmeyi istememe, doğasından ya da coğrafi konumundan hoşlanmama” (Kutlar, 2011, s. 13) gibi nedenlerden dolayı yaşamış oldukları yerleri hicvederken, bazı şairler de kaybedilen şehirleri konu alan mersiyeler yazmıştır (Batislam, 2009, s. 485). Mehmet Arslan (2018) şehrengizler ve şehir şiirleri bağlamında yapılan çalışmada 1500 civarında divanın tarandığı ifade etmiş; gazel, kaside, mesnevi, kıta, murabba, tahmis, müseddes, müsebba, şarkı ve terki-i bend nazım şekilleriyle yazılan şehir şiirlerini şehir medhiyeleri, şehir hicivleri, şehir mersiyeleri, şehrengizlerin baş kısımlarında o şehir ile ilgili şiirler, sâhilnâmeler, bilâdiyeler, İstanbul'un mesire yerleri hakkında yazılan şiirler, İstanbul'un semtlerine/ilçelerine/köylerine yazılan şiirler, İstanbul'un çarşı ve sokaklarıyla ilgili şiirler, miyâhiyeler, nehirlere yazılan şiirler, dağlara yazılan şiirler, yaylalara yazılan şiirler, ülkelerle ilgili şiirler ve içerisinde şehir isimleri bulunan şiirler şeklinde 15 başlık altında tasnif etmiştir. Görüldüğü üzere şehirle ilgili şiirler geniş bir yelpazeye sahiptir. Klasik şairin şiirde şehri ve şehre dair unsurları ele almasına zemin oluşturan bazı etkenler vardır. Bu etkenler şu şekilde sıralanabilir:

- a) Şairin doğduğu, büyüdüğü veya yaşadığı yeri methetme arzusu.
- b) Şairin gezdiği ve güzel bulduğu yeri anlatma isteği.
- c) Şairin tayin veya görev vesilesiyle gittiği yeri anlatma isteği.
- ç) Vuslat arzusunu ifade etme isteği.
- d) Dinî duyarlılıkla kutsal şehirleri anlatma isteği.
- e) Sürgün vesilesiyle gittiği yeri anlatma isteği.
- f) Şairin kendi penceresinden bir şehirle ilgili şikâyet ve yergilerini dile getirme isteği (Yıldız, 2021, s. 2149).

Bu çalışmada XIX. yüzyıl şairlerinden Ahmed'in şehir methiyesi ele alınmıştır. Şehir medhiyeleri çoğu zaman şehrengizlerle karıştırılmıştır. “Şehrengizler bir şehrin meşhur, tanınmış, bilinen kişilerini anlatan manzumelerdir. Kişi, şahıs merkezli bir türdür” (Tıgılı, 2020, s. 482). Tanımdan anlaşılacağı üzere şehrengizlerde şehrin güzellerine ait vasıfların anlatılması gerekmektedir. Şehir medhiyeleri ise şehrin önemli yerlerine ayrı ayrı değinilmeden genel değerlendirmelerle şehrin övüldüğü bir türdür (Gök, 2017, s. 122). Ancak istisnai bir durum olarak Selami Turan'ın “*Mihri Hatun Divanı'nda Şehir Methiyesine Bir Örnek: Lâdik*” (2010, s. 597-604) başlıklı çalışmada yer verdiği Ladik'i tanıtan methiyede ve çalışmamıza konu olan Ahmed'in methiyesinde şehrin içindeki bazı yerlerin tanıtıldığı ve övüldüğü görülmektedir.

Arslan'ın şehir şiirleriyle ilgili yaptığı çalışmaya göre İstanbul'la ilgili yazılan şiirlerin sayısı 59'dur (2018, s. 48). Bu sayıya yukarıda Arslan'ın şehir şiirleri tasnifiyle ilgili belirtmiş olduğumuz 15 başlığa ait şiirlerin hepsi dâhildir. Ahmed'in *Dâsitân-ı Medhiyye-i İstanbul* başlıklı şehir methiyesiyle, İstanbul'la ilgili yazılmış şiirlerin sayısı 60'a çıkmaktadır. Bu çalışmada Ahmed'in *Dâsitân-ı Medhiyye-i İstanbul* başlıklı şehir methiyesi muhteva ve şekil özellikleri bakımından incelenip tanıtılmakta ve çalışmanın sonunda *Methiye* 'nin transkripsiyonlu metnine yer verilmektedir.

1. ESERİN MÜELLİFİ AHMED

Eserin müellifi Ahmed'le ilgili bilgiler sınırlıdır. *Dâsitân-ı Medhiyye-i İstanbul*'un 51. bendine göre Ahmed, Ahıskalı ya da Ardanuçlu'dur. Ahmed'in yaşamış olduğu XIX. asrın şairlerine yer veren kaynaklar incelenmiş, ancak Ahıska ya da Ardanuç doğumlu Ahmed adında/mahlaslı bir şaire rastlanmamıştır. İncelenen kaynaklar şunlardır: Çiftçi, Ö. (2017). *Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.; Oğuz, F. S. K. Koncu, H. Çakır, M. (2017). *Kâfile-i Şu'arâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.; Arslan, M. (2018). *Mecma'-i Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ*. Kültür

ve Turizm Bakanlığı Yayınları.; Oğraş, R. (2018). *Bağçe-i Safâ-endûz*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.; Çınarcı, M. N. (2019). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.; Aydemir, E. ve Özer, F. (2019). *Eslâf*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.; Mehmed Tahir. (1972). *Osmanlı Müellifleri* (Haz. Yavuz, A. F. ve Özen, İ.). Meral Yayınevi.; Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî* (Haz. Kurnaz, C. & Tatçı, M.) Bizim Büro Yayınları.; İpekten, H. vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Ömer Faruk Akün, Ahmed'le ilgili olarak onun halk şairi olduğunu ifade etmekte ve Sultan Abdülmecid Han zamanında basılmış *Dâsitân-ı Medhiyye-i İstanbul* adında bir methiyesi olduğu bilgisini vermektedir (Akün, 1956, s. 77). Şairin methiyesinin son bendinde mahlas olarak Ahmed ismi geçmektedir:

Devlet-i 'Abdü'l-mecîddir bu 'aşrîñ hunkârı
Ol 'âlî şadr-ı a'zam Âşaf-ı tüvân-geri
Söyledi Ahmed-i şeydâ târîhini gevheri
Pâdişâha biñ kaşr-ı rıdvânı var İslâmbolîñ

Ahmed ismi mahlas olarak tercih edilen isimlerden olmadığı için şairin isminin Ahmed olduğu düşünülmektedir. Ahmed, 51 numaralı bendin ilk iki mısraında, “*Şol Ahışha şehridir sancağımız ser-haddimiz / Hem kazâmız Aratucdur şehirdir gül kentimiz*” diyerek Ahıska sancağının Ardanuç kazasından ya da buraya bağlı daha küçük bir yerleşim merkezinden olduğunu ve İstanbul'a sonradan geldiğini belirtmektedir. 50. bendin “*On iki yıl hizmet idim Fâtih-i zî-şâna ben*” şeklindeki ilk mısraında 12 yıl Fatih'te hizmet etmiş olması bilgisi onun uzun süre İstanbul'da kaldığını göstermektedir. *Methiye*'nin 52. bendinde Sultan II. Mahmud zamanında yapılan Unkapanı Köprüsü'nün yapımına işaret edilmesi Ahmed'in XVIII. asrın son çeyreğinde doğduğuna işaret etmektedir. Ayrıca Fatih'te hizmet ettiğini belirtmesi onun ilim ehli bir şahsiyet olduğunu ortaya koymaktadır.

Ahmed'in doğum ve ölüm tarihleriyle ilgili bir bilgi mevcut değildir. Ancak son bentte 1839-1861 yılları arasında Osmanlı devletinin padişahlığını yapmış olan Sultan Abdülmecid dönemi şairlerinden olduğu ortadadır. *Sicill-i Osmanî*'de söz konusu yıllarda yaşamış ve Ahıskalı olduğu belirtilen Ahmed adında bir âlimden şu şekilde bahsedilmektedir: “Ahıskalıdır. Müderris ve dersiâm olup Recep 1270'de (Nisan 1854) Eyüp mollası oldu. 1279'da (1862/63) vefat eyledi. Oğlu Mehmed Âsım Efendi de o sene vefat eyledi. Küçük-karaman'da medfundurlar.” (Süreyya, 1996, s. 170). *Sicil*'deki Ahmed'in ölüm tarihinin Sultan Abdülmecit'in saltanatına yakınlığı, Ahıskalı oluşu ve Eyüp'te mollalık yapması ile ilgili bilgi *Sicil*'deki Ahmed'le incelediğimiz *Methiye*'nin şairi olan Ahmed'in aynı kişi olmasını kuvvetle muhtemel kılmaktadır.

2. DÂSİTÂN-I MEDHİYYE-İ İSTANBUL

2.1. Şekil Özellikleri

Dâsitân-ı Medhiyye-i İstanbul 53 bentten oluşan müzdevic bir murabba'dır. Murabba dörder mısralık bentlerden oluşan ve musammat başlığı altında kaleme alınan bir nazım şeklidir. Murabbanın bentlerinin son mısraları aynı olanlarına mütekerrir; farklı olanlarına müzdevic denir. Murabbalarda kafiye düzeni genellikle aaaa/bbba/ccca şeklindedir. Ancak farklı kafiye düzeninde yazılan murabbalar da mevcuttur. Ahmed'in murabbası bentler sadece son mısralarda kafiyeyle birbirine bağlandığından müzdevictir. Bu murabbanın diğer murabbalardan ayrılan yönü ilk bendindeki farklı kafiye örgüsüdür. Ayrıca 39. bentte çapraz kafiye görülmektedir. Murabba yaygın olarak kullanılan bir nazım şekli değildir. Şairin, hünerini sergilemek için kullandığı bir nazım şekli olan murabba daha çok methiye, mersiye ve hicviye türünde kullanılır. Murabbalarda dinî, tasavvufî konular ile aşk, ayrılık ve bahar gibi konulara yer verildiği görülür. Ahmed'in murabbası İstanbul'u ve içindeki unsurları övmek amacıyla yazılması bakımından farklıdır. Murabba yazma geleneği Nesîmî ile başlamış, Edirneli Nazmî çoğu mütekerrir 519 murabba, Enderunlu Vâsîf 194 murabba, İlhâmî (III. Selim) 97 murabba, Üsküdarlı Aşkî 59 murabba, Nâfiz 51 murabba, Nedîm ve Şeref Hanım 35'er murabba, Muhibbî (I. Süleyman) 31 murabba, Hayretî 26 murabba ve Taşlıcalı Yahyâ 25 murabba yazmıştır (Pala ve Kılıç, 2020, s. 233). Murabbaların bent sayısı üç ile beş arasında olup İskender Pala ve Filiz Kılıç'ın ifadesiyle yirmi yedi bentten müteşekkil olanları da vardır (2020, s. 233). Bent sayısına bakıldığında Ahmed'in murabbasının klasik Türk şiirindeki en uzun murabbalardan biri olduğu söylenebilir.

Ahmed'in şehir methiyesi aruzun remel bahrinin "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Bu kalıp "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün"le birlikte murabbalarda en çok kullanılan iki aruz kalıbından biridir. Ahmed, mısraların aruza uydurulması esnasında imale ve zihafa sıkça başvurmuştur. Nüşhada bazı mısraların hece ya da kelime eksikliğinden vezne uymadığı görülmektedir. Söz konusu mısralardaki uyumsuzluk nüshanın silik olmasından kaynaklanmayıp muhtemelen basım hatasıyla ilgilidir.

Ahmed, *Methiye*'de belli bir kafiye çeşidini kullanmamıştır. Kafiyeyle ilgili olarak çok başarılı olduğu söylenemez. Kafiyeyle dair görülen yanlışlıklar şunlardır:

Revîden önce gelen ridflerin uyuşmaması:

1. bend: şānı var İslāmbolîñ / meskeni var İslāmbolîñ / sultānı var İslāmbolîñ

7. bend: yāri_ile / nūr-ile / Zü'l-fiķār-ile

10. bend: maķām / ruķām / İrem

Bazı bentlerde kafiye redifle sağlanmaktadır:

8. bend: toķını / gücini / tācını

15. bend: ekşerî / dilberi / müşterî

20. yāreni / dildārını / bārını

31. başını / yaşı / Dikilitaşı

34. bend: meclisi / hālîşi / Yalısı

38. bend: hacılar / gündüzler / h̄āceler

43. bend: bābını / bābını / nāyını

51. bend: ser-ḥaddimiz / kentimiz / medfenimiz

Dahîl harfinin (kafiye-i müessese) uyuşmaması:

28. bend - 'adālet bundadır / hidāyet bundadır / vilāyet bundadır

Ahmed, murabbada redifi çokça kullanmıştır. Toplamda 40 bentte redif vardır. Ek olarak kullanılan rediflerin sayısı 28'dir (7, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 25, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 51, 53). Kelime olarak geçen redif sayısı ile 7 (6, 11, 18, 21, 26, 28, 39); ek+kelime şeklinde kullanılan redif sayısı 5'tir (1, 3, 4, 49, 50).

2.2. Muhteva Özellikleri

"Methiye Arap edebiyatından İran edebiyatına ve oradan Türk edebiyatına geçerken gerek zihniyet gerekse kültür ve çevre farklılıklarının etkisiyle konunun işlenişinde birtakım değişiklikler olmuştur" (Aydemir, 2004, s. 410). Methiyelerde önceleri Hz. Peygamber, dört halife, din ve tarikat büyükleri, sultan ve önemli devlet adamlarının övüldüğü görülürken sonraları insan dışındaki canlı varlıklar ile cansız varlıklar da methiyelere konu olmuştur. Ahmed'in murabbası İstanbul şehrinin güzelliklerinin anlatıldığı ve övüldüğü bir şehir methiyesidir.

İstanbul kelimesi *Methiye*'deki bentlerde "İslāmbol" şeklinde geçmektedir. "İslāmbol, 'İslam'ın bol olduğu yer, İslam ile dolu' anlamında bir halk etimolojisidir ve muhtemelen bu şekilde ilk olarak Meninski'de geçer. Meninski ile aynı yüzyılda yazılmış olan Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sinde de 'Lisân ı Âl i Osmâniyânda İslāmbol derler' açıklaması vardır. Halk etimolojisine dayalı bu şekil de 17. yüzyılda yaygın bir telaffuzdur" (Kartallıoğlu, 2016, s. 123). *Methiye*'nin başlık kısmında şairin İstanbul ifadesini kullandığı görülmektedir. Bentlerde ise İslāmbol'u kullanmaktadır. Şairin bu tercihi şehrin manevi yönünü ön plana çıkarmakla ilgili olmalıdır. İstanbul'a vurgu yapmak amacıyla *Methiye*'nin 1. bendinde 3, 24. bendinde 2, 37. bendinde 2, 39. bendinde 2 ve diğer bentlerin son mısralarında birer kez olmak üzere toplamda 58 kez "İslāmbol"; 3, 4, 5, 24 ve 40. bentlerde ise birer kez olmak üzere toplamda 5 kez Âsitân/Âsitâne ifadesini kullanmıştır. Başlıktaki İstanbul, bentlerdeki İslāmbol ve Âsitân/Âsitâne kelimelerinin kullanım sayısı toplamda 64'tür.

Ahmed'in şehir methiyesi İstanbul'un ezelden beri gelen bir ihtişamının olduğu vurgusuyla başlar. 1. bentten 8. bende kadar Fatih Sultan Mehmet'in övgüsüne yer verilir. "Yedi tepe üzerine kurulmuş bir şehir olan İstanbul'un, dünyanın her tarafına hükmeden bir hükümdarı vardır. Gül bahçesi gibi olan İstanbul'a benzeyen bir şehir dünyada yoktur. Allah İstanbul'u methetmiş ve affetmiştir. İstanbul cennet gibi mekânlara sahiptir ve İstanbul'un şanlı Fatih'i (mekân) cennet bağı gibidir. Dünyanın her yerinde şöhreti olan İstanbul şehri karada, denizde, doğuda ve batıda adaletiyle bilinir. Gülü cennet gibi olup içinde pembe renkte laleleri ve amber kokulu sümbülleriyle reyhanları vardır. Başta Ortahisar'a¹ sahip olan Fatih Sultan Mehmet, kendisini ve askerini öven bir övücünün² övgüsüne mazhar olmuş, İstanbul'un doğuya ve batıya hükmeden bir hakani olarak tanınmıştır. İstanbul'un dünyaca tanınan fatihi, karanlığı ve küfrü ansızın yok etmiştir. İstanbul gökyüzünde iman nuru gibi ortaya çıkmıştır. Çünkü İstanbul'un çok dua edeni vardır. Altı cennet, üstü Kâbe olan gökte beytü'l-mamûru³ toplayan, hem veli hem de gazi olan Sultan Muhammed'in (II. Mehmet) sülüs işlemeli bir kılıcı vardır. Sultan Muhammed, Kerbela'nın Haydar'ı olan Hz. Ali gibi İstanbul'un arslanıdır. İstanbul'un kahramanı, sultanı ve hanı olan Fatih, Ayasofya'yı kılıçla almıştır. Ayasofya, kubbesine dört halifenin isimlerinin yazılmasından, mihrabının ve minberinin yapılmasından sonra nur ile dolmuştur. Sultan Fatih, Allah'ın zor olan her işi kolay kılmasıyla pençesini salarak kireçten taşı/toprağı delmiştir. Enbiyanın İstanbul'un fethine dair delilleri olup Fatih, Resulullah'ın övgüsü ile saadet tacını giymiştir."

9. bentte üzerinde 360 kubbe olan İstanbul'u Müslümanlara kısmet ettiği ve kıyamete kadar baki kılması için Allah'a hamd ve dua edilir.

İstanbul bu methiyenin 10 ile 16. bentleri arasında hem genel olarak hem de içindeki ilçe, semt, mahalle, sokak ve cadde gibi mekânlarıyla övülür. "İstanbul cennete benzeyen, güzelliği arşa dayanan, altından mermerler gibi parlak olan, yeryüzünde benzeri olmayan, İrem bağı gibi bir şehirdir. Şüphesiz ki cennet bağları, inci, cevher, türlü nimetler ile cennetteki gibi güzel erkekler ve kadınlar İstanbul'dadır. İstanbul'un Nuruosmaniye, Mahmutpaşa ve Süleymaniye gibi yerlerine gidilmeli ve Bayezit Camisi'nde muhakkak bir ramazan orucu tutulmalı ve İstanbul her iki bayramda da gezilmelidir. İstanbul, Arafat Dağı gibi kurbanların toplandığı; sadık âşıkların, sevgililerine kavuştuğu; herkesin buluşma alanı olan Fatih Meydanı'yla gezilecek bir şehirdir. Lalesi ve gülüyle zevk veren İstanbul'un Yenikapı'sına yaz mevsiminde gidilmelidir. Cerrahpaşa'nın mahbupları gam ve kederi dağıtırken, Aksaray'dan bir iki gonca ağızlı sevgiliyi görmek güzeldir. Altın ve gümüşü seven sevgililere sahip olan İstanbul'un Mustafapaşa'sında cambazlar oyun oynarlar. Şehremini'nin güzelleri güzellikte Hz. Yusuf gibidir ve Yusufpaşa'nın güzelleri de göz alıcıdır. İstanbul'da âşıklar ve sevgililer çoktur. Şehzadebaşı güzelleri önlerinde el bağlanacak kadar güzelken, Vefa güzelleri de âşığın ciğerini dağlar. Kızıtaşı'ndaki güzeller ise âşıkları daima ağlatırlar."

Şair, 17. bentte kendisini gül bahçesine feryada gelen bir bülbüle benzetir ve hâlini sevgiliye arz etmek istediğini ifade eder. Bu bentten 24. bende kadar İstanbul'un bazı yerlerinden ve isim verilmeden buralarda yaşayan güzellerden bahsedilir. Ancak güzellerden bahsedilmesi şehrengizlerdeki gibi güzeli vasfetme şeklinde olmayıp yüzeyseldir. Şairin buradaki amacı şehrin güzelliğini ön plana çıkarmaktır. Şair 18. bentte Anka kuşunun Kafdağı'nda gizli olması gibi sevgilinin gözünün görünmediğini; aynı zamanda saçlarının, gül yanaklarının ve isminin de gizli olduğunu belirtir. Sevgilinin ismi 3. mısra da "Bir 'ayın bir zâ iki mîm kâf içinde gizlidir"⁴ şeklindeki kelime oyunları ile gizli tutulur. Bu bölümdeki diğer bentler şu şekildedir: "Sarıgül tarafındaki sevgili, güzel olup Alipaşa güzellerinin kaşı ise keman gibidir. Gececiler içinde gonca ağızlıların olması gibi İstanbul'un deli âşıkları için de gül bahçeleri vardır. Romen güzeller Karagümrük Salma Tomruk Caddesi'nde satılan süt gibidir. Yavuz Sultan Selim'in (mekân) güzellerini sarmak gerekir. Çarşamba güzeli bir kez yanak verse iyi olur. İstanbul'un güzellerinin bembeyaz gerdanı vardır. Kadıçeşme ve Zeyrek taraflarını dolaşmak ve Hocapaşa dilberine yönelmek gerekir. Paşakapı güzelleri aşk ile şerh edilmelidir. İstanbul'un nice yüz bin âşığı vardır. İstanbul'un bin bir direk üzerine kurulu olduğu söylenir. Çemberlitaş'ın güzelleri ipek tezgâhlarında müşterek çalışırlar. İstanbul'un güzellerinin yanakları güneş ve ay gibi parlaktır." Ahmed 23. bentte Samatya'yı ve mektepleri çok gezdiğini, buralarda sadık bir sevgili bulunmadığını söyler ve bu durumu İstanbul için büyük bir eksiklik olarak belirtir. Bu ifadeler İstanbul'u çok seven şairin şikâyetleridir. Şair İstanbul'a layık bir destan söylediğini, İstanbul'un bu dünyanın incisi olduğunu, buradaki sevgililerin güzellikte Hz. Yusuf'a benzediğini ve âşığı deli eden güzellerin İstanbul'da yaşadığını ifade ederek bu bölümü sona erdirir.

Ahmed'in 25. bentte ikinci defa şikâyet ettiği görülür. Bu şikâyet İstanbul'un esnafıyla ilgilidir. Şaire göre İstanbul'un esnafı faniye tapmış gitmektedir. Şair bu bentte kâfir, sünni ve Müslümanların birlikte yaşadığını söylemekte ve bu birlikteliği yetmiş iki buçuk millet şeklinde ifade etmektedir. Ahmed'in demografik yapıya ilişkin bu ifadeleri edebî eserlerin tarihe kaynaklık edebilmesi yönüyle önemlidir. Ahmed 26. bentte, bir önceki bentteki aksaklıkların giderilmesi için neler yapılması gerektiğini ifade etmektedir. "Takva yolunda ilerleyenler kederden uzak olur. İlim ile uğraşanlar iki cihanda mutluluğa kavuşur. Nefis ve şeytana uyanlar ise gözü açık gider. İstanbul'un (sultanın), asilerin katledilmesine dair fermanı vardır."

Tunus, Trabzon, Kütahya, Konya, Vidin, Cam, Halep, Horasan, Hindistan, Yemen, Mısır, Şam, Tebriz, Bağdat, Cezayir ve İran gibi şehir ve ülkelere yer verilen 27. bentte şair, bu yerlerin hepsinin İstanbul'un bir meydanı kadar olamayacağını belirtir. İstanbul bu bentten 36. bende kadar içindeki mekânlar vesilesiyle övülmektedir. Bu kısımdaki bentlerde İstanbul'un ekonomik, ticari, askerî, kültürel ve siyasi durumu ile şehir yerleşimine dair bilgiler verilmesi önemlidir. "Osmanlı ülkesinin adalet tahtı (başkent) İstanbul'dadır. İstanbul Allah'ın tecelli ve hidayet ettiği, her vilayetten insanı misafir eden bir şehirdir. Bu şehir her türlü övgüye layıktır. Denizlerin birleştiği ve coştığı bir yer olan İstanbul'un binaları birbirine bakar. Hz. Yuşa'nın kabri arşa nur saçar. Çamlıca'nın parlaklığı Bursa'ya ve İzmir'e kadar uzanır. Beykoz ve Sarıyer'de güzel laleler varken Üsküdar'da bağlar ve bahçeler bulunur. Galata Kulesi göğe doğru uzanırken Kız Kulesi'de denizin içindeki bir gözyaşı damlası gibi görünür. Sultanahmet ve Dikilitaş da görülmesi gereken yerlerdir. Bütün vezirliklere Topkapı Sarayı'nın Bâb-ı Hümayûn kapısından, şeyhülislamın olduğu yere de Şeyhülislam Kapısı'ndan gidilir. Gökteki yıldızlar kadar insanı barındıran İstanbul'un 360 gün boyunca kurulan pazarları bulunur. Devletin askerleri eski saraydadır. Ülkenin hükümdarı cihanın en büyük miralaydır ve kılıcı düşmanların üzerindedir. İstanbul'un topu, tüfeği, hançeri, kılıcı ve kalkanı vardır. Kasımpaşa'da eğlence meclisleri, Tophane'de ise en halis güzeller bulunur. Beşiktaş ve Çırağan Yalısı'nı geçtikten sonra denizin üstünde olan bir saray mevcuttur. Tahtakale Kadıhanı⁵ başına hançer takarken Mısır Çarşısı ise amberle misk kokar. Yeni İskele, tüccarların merkezi olup İstanbul'un düzenli bir ticareti, gümrüğü ve mizanı vardır. Darphane'de gümüş ve altın kesilirken Basmane'de kitaplar basılır. İstanbul'un güzel çarşı, pazar ve bedestenlerinde türlü eşyalar satılır."

37. bentten 48. bende kadar İstanbul'un İslam'ın merkezi oluşundan, dinî müessese ve faaliyetlerinden bahsedilir. Temas edilen bu konular dile getirilirken İstanbul'un ve mekânlarının üstlendiği rol vurgulanarak İstanbul methedilir. Şair bu bentlerde İstanbul'un, halifeliğin ve İslam'ın merkezi olduğunu dolaylı olarak hissettirir. "Bütün insanların gitmek istediği İstanbul, Akdeniz ile Karadeniz arasında bir şehirdir. Kervanlar her recep ayında hacca gitmek için İstanbul'dan yola çıkar. Yüz bin paşası kadar yüz bin hacısı olan İstanbul'da ilim ehli gece gündüz demeden ilimle uğraşır. İstanbul, her fende mahir hocalara sahip olduğu için âdeta gizli inciler barındıran bir maden gibidir. Ramazan geldiğinde cennetin kapıları açılır. İstanbul'un, elinde tespihle zikir çeken ve vird okuyan insanları ile Kur'an'ı hafızedenleri vardır. İmamlar, müezzinler, altın kalemli kâtipler İstanbul'da bir düzen içinde hareket ederler. İstanbul'un seksen bin mahallesi ve yirmi dört kapısı vardır. Şirin meskenleri ve cennet gibi sarayları olan İstanbul'un feyzi ve ihsanı bol olup bütün evliyalar İstanbul için dua etmiştir. İstanbul'un yirmi dört kapısında her gece kandiller yanar. Bu kapıların altısı sahraya on sekizi ise denize bakar. Her seher vaktinde Allah'ın İstanbul'a rahmeti iner. Nallıkapı denize bakarken Silivrikapı'da dervişler ney çalar. Ayrıca İstanbul'da Mevlevilerin ayini vardır. Topkapı, Yenibahçe'ye bakar. Herkes Edirnekapı'dan girip çıktığı için orası kalabalıktır. Kâbe'nin dağlar tarafından çevrelenmesi gibi Fatih'in kabrinin olduğu yer de kuşatılmış gibidir. Fatih'in türbesi ziyaret edilmesi gereken bir yerdir. Ayrıca İstanbul'da Ebû Eyyûb el-Ensârî gibi bir sevgili yatmaktadır. İstanbul ayetle övülmüş, ilkbaharı cennetü'l-mevâya benzeyen bir şehirdir. Çünkü İstanbul'un üstünde Rahman'ın nuru vardır. Allah İstanbul'un taşını toprağını güzel yarattığı için onun bostan ve bahçelerine cennet demişlerdir. Çekmece tarafında ırmağı olan İstanbul'un kevser gibi suları vardır." 48. bentte İstanbul'da ilim ve irfanın yaşandığı ifade edilir. İstanbul'un irfan mektebinde âşığın bir kadeh içmesiyle yüz dört kitabın keşfolunacağı ve marifet elde edileceği belirtilir.

Şair methiyenin son bölümünde kendinden bahseder. İstanbul'da kalış nedenini, nereli olduğunu, hangi dönemde yaşadığını ve mahlasının ne olduğunu dile getirir. Ayrıca kendini över. Şair İstanbul'da üçler, yediler, kırklar ve Hz. Hızır'ın dostlarının olduğunu; bunları görmek istediğini; bundan dolayı da

İstanbul’da Allah’a şükrederek kalması gerektiğini dile getirir. On iki yıl Fatih’te hizmet ettiğini, aşkın şarabını içtiğini ve İstanbul’un değerli incilerin madeni olduğunu söyler. “İstanbul’da müşkülümü çözecek şeyhler vardır. Sancağım Ahıska, kazam ise Aratuc’dur (Ardanuç). İstanbul’da öleceğime dair bir inancım vardır. Sultan Mahmut’un dünyadaki hayırları büyüktür. Bunlardan biri yaptırdığı Unkapı Köprüsü’dür. Benim asrımın hükümdarı Sultan Abdülmecit’tir. Onun kudretli bir sadrazamı vardır. Ahmed, bu şiirde padişaha ait cennet gibi sarayları ve mücevher gibi tarihi olan İstanbul’u anlatmıştır.”

Methiye’de İstanbul’a yer verilmekle birlikte İstanbul’un içindeki ve dışındaki mekânların isimlerine de yer verilmiştir. İstanbul içinde 57, İstanbul dışında 23 mekânın ismi geçmektedir. Manzumede ismi geçen mekânlar ile isimlerin geçtiği bent numaraları şu şekildedir:

İstanbul içi: İslambol (bütün bentler), Âsitân/ Âsitâne (3, 4, 5, 24, 40), Fatih (2, 50), Ayasofya (7), Nuruosmaniye (12), Mahmutpaşa (12), Süleymaniye (12), Beyazıt Cami (12), Fatih Meydanı (13), Yenikapı (14), Aksaray (14), Cerrahpaşa (14), Mustafapaşa (15), Şehremini (15), Yusufpaşa (15), Şehzadebaşı (16), Vefa (16), Kıztaşı (16), Sarıgül (19), Alipaşa (19), Karagümrük Salma Tomruk Caddesi (20), Yavuz Sultan Selim (20), Kazlıçeşme (21), Zeyrek (21), Hocapaşa (21), Paşakapı (21), Çemberlitaş (22), Samatya (23), Yuşa Tepesi (30), Çamlıca (30), Beykoz (30), Sarıyer (30), Üsküdar (30), Galata (31), Kızkulesi (31), Sultanahmet (31), Dikilitaş (31), Bâb-ı hümayûn (32), Şeyhülislam Kapısı (32), Kasımpaşa (34), Tophane (34), Beşiktaş (34), Çırağan Yalısı (34), Tahtakale (35), Hacı Kadın (35), Mısır Çarşısı (35), Yeni İskele (35), Darphane (36), Basmane (36), Narlıkapı (43), Silivrikapı (43), Topkapı (44), Yenibahçe (44), Edirnekapı (43), Eğrikapı (43), Çekmece (47).

İstanbul dışı: Ortahisar (4), Kâbe (6, 45), Arafat Dağı (13), Tunus (27), Trabzon (27), Kütahya (27), Konya (27), Vidin (27), Cam (27), Halep (27), Horasan (27), Hindistan (27), Yemen (27), Mısır (27), Şam (27), Tebriz (27), Bağdat (27), Cezayir (27), İran (27), Bursa (30), İzmir (30), Ahıska (51), Aratuc/Ardanuç (51).

3. NÜSHA TAVSİFİ

8 varaktan oluşan nüsha 2a sayfasından başlayıp 16b sayfasında sona ermektedir. Nüsha İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Kütüphaneleri, İBB Atatürk Kitaplığı’nda depo bölümünde 811.3 sınıflama yer bilgisi ve Bel_Osm_K.02992 demirbaş yer numarasıyla kayıtlıdır. Desenli, mukavva bir cilde sahip olan nüsha, kalın sarı kâğıtlara ve siyah cetveli çift sütun üzerine basılıdır. Nüshanın 2b sayfasında siyah mürekkeple yapılmış tezhipli bir serlevha mevcuttur. Her sayfasında 10 satırın bulunduğu nüsha 275x200 – 215x180 ölçülerindedir. Nüsha Hicri 1293 (1876/77) tarihinde basılmıştır. Nüshada ele alınan bu manzumeden başka *Dâsitân-ı Bahr*, *Dâsitân-ı Vehhâbi* ve *Dâsitân-ı Sıvastopol* başlıklı üç manzume daha bulunmaktadır. *Dâsitân-ı Medhiyye-i İstanbul* bu nüshada 2b ile 12b sayfaları arasında yer almaktadır. Nüshanın başında ve sonunda vikaye varakları mevcuttur. Baş taraftaki vikaye varağında “Hazâ bu kitâb der-âliyede Çemberlitaş Medresesi’nde felsefe hâcesi müderrisîn-i kirâmdan Hacı Hâfız Muhammed Şükrî Efendi hazretleri mahdûmu Hâfız Muhammed Zühdi Efendi’nindir” şeklinde bir temellük kaydı mevcuttur. Temellük kaydının altında “numerolar 24”, “Rebiülevvel 27” ve “sene 1302” ifadeleri vardır. Bu ifadelerden temellük kaydının 14 Ocak 1885 tarihinde düşüldüğü anlaşılmaktadır.

Baş:

Tâ-ezel ol ihtişâmı şânı var İslâmbolîñ
Heft kûhuñ üstüne meskeni var İslâmbolîñ
Yedi iklîm dört gûşe hüküm ider Kafdan Kaf
Bir ‘adâlet şâhibi sultânı var İslâmbolîñ

Son:

Donanma emekdarı şaşkın Gülzârî
Hağdan oldı saña ihsân bu sene

Methiye Transkribe Edilirken Dikkat Edilen Hususlar

- ✓ *Methiye*'nin imlâsında metne sadık kalınmıştır.
- ✓ Arapça-Farsça kelime ve eklerin yazımında Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesindeki tavsiyeler dikkate alınmıştır.
- ✓ Metinde zihaf yapılan uzun ünlüler eğik (italik) olarak belirtilmiştir.
- ✓ Med yapılması zaruret olduğu hâlde med yapılmayan hecelerin ünlüleri eğik olarak gösterilmiştir.
- ✓ Nüshanın orijinalinde vezin gereği yapılmış olan ses türemeleri yay ayraç () içinde gösterilmiştir.
- ✓ Metinde anlam ve vezin gereği yapılan eklemeler köşeli parantez [] içinde verilmiş, ayrıca bu kısımlara ait görüntüler sonnotlar kısmında gösterilmiştir.
- ✓ Nüshada birleşik yazılan "ile" edatı, kendinden önce gelen kelime ile arasına "-" işareti konularak gösterilmiştir.

4. TRANSKRİPSİYONLU METİN

Dâsîtân-ı Medhiyye-i İstanbul

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Tâ-ezel ol ihtîşâmı şânı var İslâmbolîñ
Heft kühuñ üstüne meskeni var İslâmbolîñ
Yedi iklîm dört gūşe hüküm ider Kafdan Kafa
Bir 'adâlet şâhibi sultânı var İslâmbolîñ
- 2 Var mıdır hîç bu cihânda böyle bir gülşen-mekân
Medh idüp mağfûr buyurmuş şehrinî Rabbu'l-Menân
Bâğ-ı firdevs-i cinândır Fâtih-i zî-şân hemân
Sânî-i firdevs âşiyânı var İslâmbolîñ
- 3 Yedi iklîm dört gūşe Âsîtânîñ nâmı var
Berr u baħr u şark u ğarba pür-'ad[ı]l ahkâmı var⁶
Virdi cennet hûb-rûyuñda lâle-i gülfâmı var
Misk-i 'anber sünbüli reyhânı var İslâmbolîñ
- 4 İbtidâ Ortaħişârda bâbınıñ miftâhı var
Âsîtânı fetħ idici fâtih-i fettâhı var
'Askerini kendüsini medh ider meddâhı var
Hâfîkayna hüküm ider hâkânı var İslâmbolîñ
- 5 Ğulgule virdi cihâna geldi bir şâhib-kırân
Zulmeti küfri çıkardı ara yerden nâ-gehân
Âsumândan Âsîtâne toĝdı bir nûr-ı ĩmân
Çok du 'acı mü' mini ihvânı var İslâmbolîñ
- 6 Altı cennet üsti Ka'be gökde beytü'l-ma'mûrı
Cem' ider Sultân Muhammed var sülûs-i eşheri
Bir velî-i ğâzîdir kim Kerbelânîñ Hayderi
Hâzret-i 'Alî gibi arslanı var İslâmbolîñ
- 7 Kubbelerini baĝladılar Muştafânîñ yâri_ile
Minberi mihrâb yapıldı toldı içi nûr ile
Aldı Ayaşof(i)yayı cebr-i Zü'l-fikâr ile
Kahramânı sultânı hânı var İslâmbolîñ

- 8 Şaldı Fâtih pençesini deldi âhek tohumu
 Hağ Ta'âlâ kıldı âsân her umûruñ gücini
 Ol Resûlüñ medhi-le geydi sa'âdet tâcını
 Enbiyâdan fethine bürhânı var İslâmbolıñ
- 9 Üç yüz altmış kübbe üzre kâ'im olmuş bir binâ
 Hamdü li'llâh kısmet itmiş ehl-i İslâma Hudâ
 Tâ-kıyâmet haşır olunca eylesün Mevlâ beğâ
 Üstüne nâzır olan Sübhânı var İslâmbolıñ
- 10 Cennet-i rıdvâna beñzer böyle bir cennet-makâm
 Revnağı 'arşa tayanmış yaldızı altun ruğâm
 Mişli yokdur bu cihânda şübhesiz bâğ-ı İrem
 Yeryüzünde şanma pek akrânı var İslâmbolıñ
- 11 Ey gönül gel şübhe itme bâğ-ı cennet bundadır
 İncü cevher la'l ü gevher dürlü ni'met bundadır
 'İlm-i mañbûbe-i mañşûş 'arz-ı cennet bundadır
 Cennetin rıdvânı çü gılmânı var İslâmbolıñ
- 12 Nûru'osmâniyye Mañmûdpaşaya da gitmeli
 Süleymâniyye güzeldir çok ziyâret itmeli
 Hem Bâyezîd Câmî'inde bir ramazân tutmalı
 'İd olunca ne güzel seyrânı var İslâmbolıñ
- 13 'İd-i uğhiyye olunca çıkmalı seyrânına
 'Aşık-ı şâdıq olanlar kavuşur cânânına
 Cümle 'âlem cem' olur hep Fâtihîñ meydânına
 Bir 'Arafât Tağıdır kurbânı var İslâmbolıñ
- 14 Yeñikapu zevki çokdur gitmeli yaz mevsimi
 Akşarâydan almalı hem bir iki gonce-femi
 Tağıdır Cerrâhpaşanıñ mañbûbı cümle gamı
 Lâle[si] çok[dur] gül-i handânı var İslâmbolıñ⁷
- 15 Muştafâpaşada cânbâz oynadırlar ekşerî
 Yûsuf-ı Ken'âna beñzer Şhremîni dilberi
 Olmalı Yûsufpaşanıñ dilberine müşterî
 Sîm ü zere meyl iden hûbânı var İslâmbolıñ
- 16 Şehzâdeniñ hûblarına dâ'imâ el bağlarım
 Hem Vefânıñ dilberine ben cigerim tağlarım
 Kızıtaşına geldiminde gice gündüz ağlarım
 'Aşıkı pür Yûsuf-ı Ken'ânı var İslâmbolıñ
- 17 Bülbülem feryâda geldim bâğ u gülistânıma
 Vaşf-ı hâlim 'arz ideyim server ü sultânıma
 'Arş-ı Rañmâna irişdi siyer ü efgânıma
 Bu sñnemde âteş-i süzânı var İslâmbolıñ

- 18 Ol gözi ‘Ankâ mişâli Kâf içinde gizlidir
Sünbülü gül ruhları etrâf içinde gizlidir
Bir ‘ayın bir zâ iki mîm kâf içinde gizlidir
İsmiñi izhâr ide i ‘lânı var İslâmbolîñ
- 19 Şarigüzel cânibinde görmişem bir nev-cüvân
Eski ‘Alîpaşa maḥbûb[esi çü] kaşî kemân⁸
Hem giceciler içinde açılır gonce-dehân
Bülbül-i şeydâsına gülşeni var İslâmbolîñ
- 20 Karagümrük Şalma Tomruk südi Raman yâreni
Şarmalı Sulṭân Selîmiñ maḥbûb-ı dildârını
Virse çâr-şenbih güzeli ruḥlarını bârını
Maḥbûbında kâfirî gerdâni var İslâmbolîñ
- 21 Kâdîçeşme hem [de] Zegrek cânibiñ tarḥ eyledim⁹
Hâcepaşa dilberiniñ cismini çarḥ eyledim
Paşakapu maḥbûbunu ‘aşk ile şerḥ eyledim
Nice yüz biñ [tâne] üftâd[ânı] var İslâmbolîñ¹⁰
- 22 Yapusu taht-ı zemînde söylenür biñbir direk
Bükilür ipek içinde tezgâh ile dönerek
Hübları Çenberlitaşın birbirine müşterek
Ruḥları şems ü kamer tâbânı var İslâmbolîñ
- 23 Şamat[i]ya cânibini eyledim zîr ü zeber¹¹
Mektebi her yanı gezdim eyledim bir kez nazar
Maḥbûb-ı şâdık bulunmaz bu yeriñ aldım haber
Bu huşûşda bir ‘azîm noḫşânı var İslâmbolîñ
- 24 Şehr-i İslâmbola layık söyledim bir dâsitân
Dürr-i yektâdır cihânda bu bilâd-ı Âsitân
Ḥazret-i Yūsufa beñzer [bunda] maḥbûb-ı zamân¹²
‘Âşığı mecnûn ider cânânı var İslâmbolîñ
- 25 Kahvesini berber ü hammâmını görgeç yeter
Mecmû‘-ı eşnâfi gördüm fânîye tapmış gider
Yetmiş iki buçuk millet her biri bir yol tutar
Kâfir ü sünnî Müsilmanı var İslâmbolîñ
- 26 Râh-ı taḫvâya gidenler guşşadan âzâd olur
‘İlmi-le ‘âmil olanlar dü cihânda şâd olur
Nefs ü şeytâna uyanlar cümlesi bî-dâd olur
‘Âşġleriñ katline fermânı var İslâmbolîñ
- 27 Tûnus ile Trabzon Kütahya Konya Vidin ü Câm
Hem Haleb ile Ḥorâsân Hind ü Yemen Mısr u Şâm
Tebrîz ü Bağdad Cezâyir itse İrân ihtişâm
Bunlarıñ mecmû‘ına meydânı var İslâmbolîñ

- 28 Āl-i ‘Osmān ülkesi taht-ı ‘adālet bundadır
Ol Hudānıñ mazharı feyz-i hidāyet bundadır
Ey gönül küllī maḥlūkı her vilāyet bundadır
Birine denk olur mihmānı var İslāmbolıñ
- 29 Her ne deñlü medḥ olunsa bu bilāda yaşıyor
Yapuları karşı karşı birbirine bakıyor
Mecma‘u’l-bahreyn dinilmiş şol fenderde kavuşur
Gice gündüz cüş ider ‘ummānı var İslāmbolıñ
- 30 Merkad-i Yūşa‘yı gör kim nūrı ‘arşa tokınur
Çamlıcanıñ pertevinden Bursa İzmir şakınur
Beykoz ile Şarıyerde lāle sünbül takınur
Üsküdarı bağ u gülistānı var İslāmbolıñ
- 31 Ğalaṭanıñ külesi birden uzatmış başını
Baḥr içinde Kızkulesi akıdır gözden yaşı
Şimdi Sultānahmedi gör hem [de] Dikiliṭaşı¹³
Böyle ma‘rifetlice merdānı var İslāmbolıñ
- 32 Bāb-ı Hümāyūndadır cümle evkāf nāzırı
Şeyḥü’l-İslām Kapusunda var şerī‘at ḥāzırı
Üç yüz altmış günü vardır hem o kadar bāzārı
Gökde yıldız şağışı insānı var İslāmbolıñ
- 33 Beslenür eski sarāyda leşkeri ser-‘askeriñ
Dāver-i kişver-i cihān mīralayı mihteriñ
Zü’l-fikārı mücrim olsun bir ‘adūya ḥunkārıñ
Top tüfeng ḥançer kılıç kalkanı var İslāmbolıñ
- 34 Kurulur Kasımpaşada ‘İş ü ‘işret meclisi
Cānib-i Tobḥānededir hep güzeller ḥālişi
Geç Beşiktaş bāğçesini hem Çerāğın Yalısı
Baḥr-ı ‘ummān üstüne kāşānı var İslāmbolıñ
- 35 Taht-ı Kal‘a Kādḥānı başına ḥançer takar
Şol Mısır Çār-sūsında misk-ile ‘anber koşar
[Hem] Yeñi İskeleden nice biñ tüccār çıkar¹⁴
İhtisābı gümrüğü mīzānı var İslāmbolıñ
- 36 Kenz-i darb-ḥānesi var sīm ü zeri kesilür
Başma-ḥānesini gezdim hep kitāblar başlır
Açılır türlü metā‘ı çār-sūsında şatılır
Çok güzel bāzārı bedestānı var İslāmbolıñ
- 37 Cümle nāsın iştiyākı şehir-i İslāmboldadır
Baḥr-ı ebyaḍ sağ tarafı baḥr-ı esved şoldadır
Ḥacılar ḥacca giderler yılda bir kez yoldadır
Her recebde çıkılan kervānı var İslāmbolıñ
- 38 Nice yüz biñ paşası var nice yüz biñ ḥacılar
Ehl-i ‘ilme hem bir olmuş gice ile gündüzler
Her fūnūnda māhir olmuş deryā-vaḳūr ḥāceler
Dürr-i meknūn ma‘deninde kānı var İslāmbolıñ

- 39 Hem ramazân geldigince açılır Dâru's-selâm
Elde tesbîh dilde zikri virdi var İslâmbolîñ
Diñle[ye]yim ehl-i Qur'ân bunda olmuşdur hitâm¹⁵
Nice yüz biñ hâfız-ı Qur'ânı var İslâmbolîñ
- 40 Diñleseñ kayyüm mü'ezzini hem imâm haṭṭıbi
Parmağı altun qalemi Âsitânıñ kâtibi
Herkesiñ bir hizmet ile tertîb itmiş râtibi
Böylece bir yol[ı hem] erkânı var İslâmbolîñ¹⁶
- 41 Kendi seksan biñ maḥalle çâr-ı işrûn kapısı
Bir şâhîñ meskeni var kaşrı cennet yapısı
Hep du'â kılmış erenler evliyâlar kamusı
Feyzi çokdur 'âleme ihsânı var İslâmbolîñ
- 42 Şol yigirmi dört kapuda her gice kandîl yanar
Altısı şahrâya karşı on sekiz bahra döner
Her seher vaktinde Hâkdan üstüne rahmet iner
Her seher vakti setr-i gufrânı var İslâmbolîñ
- 43 Nallıkapu bahr içine bağlamışdır bābını
Yedi kola dört gūşeye çekdi düşman bābını
Geç Silivrikapusundan diñle dervîş nāyını
Mevlevîde dervîşe cevlanı var İslâmbolîñ
- 44 Tobkapusı gice gündüz Yeñibāğçeye bakar
Hem Edirnekapusından cümle cān girer çıkar
Egrikapunuñ gözinden gice gündüz kan akar
Ol maḥalde gālibā bir kanı var İslâmbolîñ
- 45 Çevre yaniñ hem kuşanmış inhişâr-ı küh-ı Kaf
Şahn-ı dünyā Ka'bevedir kabir-i Fâtih bî-hilâf
Nısf-ı beyti didiler türbesiñe idin tavâf
Eyyûb [el-]Enşâr gibi hûb cānı var İslâmbolîñ¹⁷
- 46 Şol hadîs-i enbiyâdan medḥ olunmuş tâ-ezel
Belde-i tayyibe hakkında [âyet] oldu münzel¹⁸
Cennetü'l-me'vāya beñzer nev-bahârı ne güzel
Üstüne toğmış nûr-ı Rahmânı var İslâmbolîñ
- 47 Hâzret-i Hâk hûb yaratmış taşını toprağını
Cennet-i rıdvân didiler bostân-ile bāğını
Çekmeceniñ cānibinden aldılar ırmağını
Nüş idelim kevşer-i Rabbānî var İslâmbolîñ
- 48 Bir kadeh nüş eyleyince keşf olur yüz dört kitâb
İntihâb olur kelâmıñ şâf it iç şarâb-ı nâb¹⁹
Ma'rifet kesb eyle her dem bul murâd-ı kām-yâb
Çalışalım mekteb-i 'irfânı var İslâmbolîñ

- 49 Ölmeden çıkmam içinden dâ'imâ tursam gerek
Ol Hudāya şükr idüp de maşşûda irsem gerek
Bundadır üçler yediler kırıkları görsem gerek
Hazret-i Hızır gibi ahdânı var İslâmbolî
- 50 On iki yıl hizmet itdüm Fâtih-i zî-şâna ben
İçmişem 'aşkıñ şarâbıñ talmışam 'ummâna ben
Dürri meknûn ma'deniyem ugradım bu kâna ben
Müşkilâtım feth iden şuyûhı var İslâmbolî
- 51 Şol Aşışa şehridir sancağımız ser-ğaddimiz
Hem kazamız Aratucdur şehirdir gül kentimiz
'Âkıbet Allâhu a'lem bundadır medfenimiz
Milk-i 'ömrime ecel peymânı var İslâmbolî
- 52 Kaldı Sultân Maḥmûdîñ dünyâda hayrâtı mezîd
Kurdılar deryâ yüzünde iki kahtar-ı cedîd
Ḥaste-ḥâne bağlıdır köprisi[ne] 'Abdü'l-mecîd²⁰
Nâm-ı memdûh şevket-i şâhânı var İslâmbolî
- 53 Devlet-i 'Abdü'l-mecîddir bu 'aşrıñ ħunkârı
Ol 'âlî şadr-ı a'zam Âşaf-ı tevângeri
Söyledi Ahmed-i şeydâ târĥini gevheri
Pâdişâha biñ kaşr-ı rıdvânı var İslâmbolî

Sonuç

Mekân edebî eserlerin en önemli unsurlarından biridir. Bir müellifin, içinde yaşadığı mekândan kopuk olarak eserlerini icra etmesi düşünülemez. İçindeki canlı ve cansız varlıklarla bir bütün oluşturan mekân, *Methiye*'de şairin ruhundaki duygu ve heyecanlara yön veren bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Ahmed, İstanbul'u kültürel, sosyal, coğrafi, askerî, tarihî, ticari ve dinî özellikleri ile doğal güzelliği bakımından geniş bir yelpazede ele almıştır. *Methiye*'de, belirtilen unsurlara dair verilen bilgiler döneme ışık tuttuğu için *Methiye* tarihî belge niteliğindedir.

İstanbul şehrinin methedildiği bu *Methiye*'nin şairi olan Ahmed, 19. yüzyılda yaşamış olup sadece *Sicill-i Osmanî*'de verilen bilgilerin onunla ilgili olduğu düşünülmektedir. *Sicil*'deki bilgilere göre Ahmed, Eyüp'te müderris olup 1862/63'te vefat etmiştir.

Ahmed'in *Dâsitân-ı Medhiyye-i İstanbul*'u Mehmet Arslan'ın İstanbul'a dair şehir şiirleri araştırmasındaki sayıya eklendiğinde bu sayı 60'a ulaşmıştır. Manzumenin nazım şekli murabbadır. 53 bentten oluşan bu murabba yazılmış olan en uzun murabbalardan biridir. Mısraların vezinle olan uyumu zayıftır. Birçok mısradaki imale ve zihafıla ilgili aruz tasarruflarına yer verilmiştir. Bazı mısralarda ek ya da kelime eksiklikleri tespit edilmiş, bunlar metin içerisinde gösterilmiştir. Kafiye ve redif bakımından da bazı uyumsuzluklar görülmüş ve bunlar tek tek belirtilmiştir.

Ahmed, *Methiye*'de İstanbul merkezli 57, İstanbul dışından 23 olmak üzere toplamda 80 mekânın yerini zikretmiştir. İstanbul dışındaki mekânların isimleri, karşılaştırma yapılmak suretiyle İstanbul'u övmek amacıyla kullanılmıştır. İstanbul merkezli mekânlar ise farklı özellikleriyle övgüye değer mekânlar olarak verilmiştir. Bu mekânlardan 38 tanesi günümüzde Fatih ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Geriye kalan 19 tanesi İstanbul'un farklı bölgeleridir.

Şehir methiyeleri şehri genel olarak değerlendirip öven şiirlerdir. Ahmed'in *Dâsitân-ı Medhiyye-i İstanbul*'u şehrin önemli merkezlerine yer vererek buraları övmesi yönüyle diğer şehir methiyelerinden ayrılır. *Methiye*'de 7-8 bentlik kısa bir bölümde bazı güzellere bahsedilir. Ancak bu güzellere isimleri verilmez, vasıfları da anlatılmaz. Bu yönüyle de şehrengizlerden ayrılır.

Methiye'de sade ve anlaşılır bir dil kullanan Ahmed, İstanbul'u anlatırken ressam titizliğiyle hareket etmiştir. Daha çok yaşadığı mekânları tasvir etmiş ve bu mekânlara karşı duyduğu hayranlığı dile getirmiştir. Şair "Ölmeden çıkmam içinden dâ'imâ tursam gerek" diyecek kadar İstanbul âşığıdır.

Kaynakça

- Ahmed, *Dâsıtân-ı Medhiyye-i İstanbul*. İstanbul: İBB Kütüphaneleri, Bel_Osm_K.02992, 3a-13a. Erişim Adresi: <https://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane3/kitaplar/550005200051000550004800095001140011500069.pdf>
- Ahmed b. Hanbel. (2001). *el-Müsned* (Ş. Arnavut, A. Mürşid Haz.). Müessesetu'r-Risâle.
- Aksoyak, İ. H. (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Akün, Ö. F. (1956). Abdülhak Hâmid'in "merkad-i fatihi ziyaret" manzumesi ve içindeki görüşler. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 7 (1-2), 61-104.
- Alan, S. (2008). Türk edebiyâtında İstanbul. *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, 146 (37/2), 38-44.
- Altun, M. (2017). *Hikmet-Nâme*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Alvan, T. (2022). Cevherî'nin sultan II. Bayezid'e sunduğu methiyeler. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 26 (1), 213-234.
- Apaydın, M. (2013). Osman Cemal Kaygılı'nın eserlerinde İstanbul. *Erdem*, (64), 1-13.
- Arslan, M. (2018). *Mecma'-i Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Arslan, M. (2018). Divan edebiyatında şehirler üzerine yazılan şiirler ve bunlar arasında Amasya şiirleri. *Uluslararası Amasya Şairleri Bilim Şöleni*. Amasya, Türkiye.
- Aydemir, E. ve Özer, F. (2019). *Eslâf*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aydemir, Y. (2004). Methiye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.29, ss. 410-411). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Aydın, A. (2017). Şair tezkirelerine göre Osmanlı'nın unvanlı şehirleri. *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, 8 (3), 35-56.
- Aynur, H. (2015). *Şehri sözle resmetmek: Osmanlı edebî metinlerinde İstanbul (XV-XVIII. yüzyıllar)*. C. Yılmaz (Ed.). *Büyük İstanbul tarihi* (C. VII, s. 128-145) içinde. İstanbul Kültür A.Ş.
- Batıslam, H. D. (2009). Şiir şerhleri ve Şeyhülislâm Yahyâ'nın Edirne gazelleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (39), 483-498.
- Cançelik, A. (2015). İstanbul şehrengizlerinde şehrin kurucu unsuru olarak aşkınlık. *Ekev Akademi Dergisi*, 19 (61), 83-96.
- Cansever, T. (2010). *Osmanlı şehri*. Timaş Yayınları.
- Çakmakçı, S. (2020). Şiir ve şehir: Türk şiirinde İstanbul sevgisi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (19), 1-35.
- Çankaya, E. (2016). Payitahttan metropole: Türk şiirinde İstanbul. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 25 (4), 87-117.
- Çelik, B. (2019). Müellifi bilinmeyen bir İstanbul şehrengizi. *Littera Turca*, 5 (1), 12-31.
- Çiftçi, Ö. (2017). *Fatîn tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çınarcı, M. N. (2019). *Tezkiretü'ş-şu'arâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Demirkent, I. (2001). İstanbul. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.23, ss. 205-212). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gök, T. (2017). On altıncı asırda bir şehir övgüsü: Budin. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 15 (23), 119-131.

- Göka, Ş. (2011). *İnsan ve mekân*. Pınar Yayınları.
- İpekten, H. vd. (1988). *Tezkirelere göre divan edebiyatı isimler sözlüğü*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İsen, M. (2000). Klasik şiirin merkezi olarak İstanbul. *Bilig*, (13), 1-8.
- Kaplan, M. (1999). *Türk edebiyatında İstanbul, Türk edebiyatı üzerine araştırmalar*. Dergâh Yayınları.
- Karadavut, N. (2020). Bâkî ve Nedîm Dîvânı'nda İstanbul üzerine mukayeseli bir inceleme. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2 (3), 460-480.
- Karadeniz, M. (2021). Kelimelerden şehir: Osmanlıda şiir-şehir ilişkisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 793-806.
- Karpuz, H. (2007). Ortahisar Camii. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.33, ss. 407-408). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kartallıoğlu, Y. (2016). İstanbul şehir adının telaffuzunun tarihî süreç içinde gelişmesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (7), 119-136.
- Kur'an-ı Kerim. (2022). Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim Adresi: <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/tur-suresi-52/ayet-1/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1>.
- Kutlar, F. S. (2011). Klasik Türk şiirinde şehir hicivleri ve Arpaemîni-zâde Mustafa Samî'nin Edirne kasidesi. *Turkish Studies*, 6 (2), 1-16.
- Küçük, A. (1992). Beytülma'mûr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.6, ss. 94-95). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Macit, M. (2017). *Nedîm dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Narlı, M. (2014). *Şiir ve mekân*. Akçağ Yayınları.
- Nas, Ş. K. (2018). *Celilî dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Oğraş, R. (2018). *Bağçe-i Safâ-endûz*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Oğuz, F. S. K. Koncu, H. ve Çakır, M. (2017). *Kâfile-i Şu'arâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Pala, İ. ve Kılıç, F. (2020). Musammat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.31, ss. 233-235). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Rashid, A. N. (2019). *Sivaslı İzzet Osman divanı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osmanî I*. (N. Akbayar, Haz.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tahir, M. (1972). *Osmanlı müellifleri*. (A. F.Yavuz ve İ. Özen, Haz.). Meral Yayınevi.
- Tanrıbuyurdu, G. (2006). *Eşref Paşa Dîvânı (inceleme,transkripsiyonlu metin, nesre çeviri)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Tığlı, F. (2020). *Türk edebiyatında şehrengizler*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Tökel, D. A. (2016). Divan şiiri ve İstanbul'un imar tarihi. *IV. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu*. İstanbul, Türkiye.
- Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî*. (C. Kurnaz ve M.Tatçı Haz.) . Bizim Büro Yayınları.
- Turan, S. (2010). Mihrî Hatun Divanı'nda şehir methiyesine bir örnek: Lâdik. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (10), 597-604.
- Üst, S. (2018). *Edirneli Nazmî dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Vural, R. (2020). *Dürrî Ahmed Efendi dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Vurmay, M. A. (2010). Edebiyat, coğrafya ve uzam: Hardy'nin yuvaya dönüş adlı romanı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 50 (2), 207-220.
- Yenikale, A. (2017). *Sünbülzâde Vehbî dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yeniterzi, E. (2009). Klasik Türk şiirinde ülke ve şehirlerin meşhur özellikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut Karabey Armağanı*, 3 (15), 301-334.
- Yıldız, E. (2021). Kilisli Rıfkî'nin Kesdel, Tekfur ve Kızıldağ methiyeleri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20 (4), 2144-2164.

Sonnotlar

- ¹ Ortahisar günümüzde Trabzon'un bir ilçesidir. 1461 yılında Fatih sultan Mehmet tarafından fethedilmiştir. Ancak bentte kastedilen Ortahisar Camisi'dir. Bu cami bugün Ortahisar Fatih Camisi olarak da bilinmektedir. Ortahisar Fatih Camisi "Trabzon'un 1461 yılında fethinden sonra Fâtiḥ Sultan Mehmed tarafından camiye çevrilmiş ve mimari özelliklerini koruyarak günümüze kadar gelmiştir. Fâtiḥ Camii diye de anılan yapıyı bazı araştırmacılar Altunbaşı Bâkire Kilisesi olarak adlandırmıştır" (Karpuz, 2007, s. 407).
- ² Burada Hz. Peygamber'in "لَقَدْ فَتَحْنَا الْقُسْطَنْطِينِيَّةَ فَلَنِعْمَ الْأَمِيرُ أَمِيرُهَا، وَ لَنِعْمَ الْجَيْشُ ذَلِكَ الْجَيْشُ [İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, o ordu ne güzel ordudur.]" (Ahmed b. Hanbel, IV/335) hadisine işaret edilmiştir.
- ³ "Mamur ev" anlamındaki beytü'l-mamûr; Kur'an'da Allah'ın, üzerine yemin ettiği bir mekân olup (Kur'an-ı Kerim, 52/1-7), Hz. Ali'nin beytü'l-ma'mûru, gökte bulunan ve Kâbe'nin yerdeki kutsiyetine benzer bir kutsiyete sahip olan, her gün 70.000 meleğin ziyaret edip namaz kıldığı, bir diğer adı da durâh olan bir yer, bir mescid olarak tanımladığı rivayet edilmektedir (Küçük, 1992, s. 94).
- ⁴ Şair bu mısradaki harfleri vererek ismi bulmayı okuyucuya bırakmaktadır. Harflerin sırayla birleşmesinden "Kıymetli Memik" anlamına gelen "İzz Memik" (عزممك) isminin verildiği düşünülmektedir.
- ⁵ Yaptığımız araştırmalar neticesinde günümüzde "Kadıhanı" diye tesmiye edilen bir yer tespit edemedik. Bu yerin bugünkü Fatih sınırları içinde olan Hacı Kadın Mahallesi olduğunu düşünmekteyiz. Kanaatimize göre "başına hançer takmak" ifadesi Hoca Kadın Mahallesi'nde yer alan "Ayın Biri Kilisesi"nin kubbesindeki haçla benzerlik yönünden ilişkilendirilmektedir.

6	3/2	برو مجر وشرق وغربه برصدل آنکای وار
7	14/4	لا اله جوق کلي خندانى وار ایشلامبولک
8	19/2	آنکى علی باشلخوبى قاشى کمان
9	21/1	قاصى چنمه هم زکرکى جابنک طلخ ایشلامبولک
10	21/4	نیجه بوز بیک افتادی وار ایشلامبولک
11	23/1	صمانیه جابننى ایشلامبولک زبیر
12	24/3	حضرت بوسفه بکر زخوبى زمان
13	31/3	شمدى سلطان اخدی کوزهم دیگلی طاشی
14	35/3	یکى اسکله دن نیجه بیک مجار چیقاز

15 39/3
دِكْلَه بِمِ اَهْلِ قُرْآنِ بُونَكَ اُولَشْدُرْ
خِستام

16 40/4
بُوَيْلِمَه بِرَبْوَلْ اَرَكَانِي وَاَرْ
اسْتَلَامُوكْ

17 45/4
اَيُّوبُ اَنْصَارِكِي خَوْتِ جَارِيوَرْ
اسْتَلَامُوكْ

18 46/2
بَلَكْ طَبِيْبَه حَقِيْقَه اَوْلْدِي
مَنْزَلْ

¹⁹ Bu mısra nüshada “*İntihāb olur kelāmiñ iç şarābı şāfī ir*” şeklindedir.

20 52/3
حَسَنَه خَانَه رَا غُلْدِرْ كُوَيْسِي
عَبْدُ الْجَمِيْدْ

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Öğr. Üyesi Fırat SEVİNÇ

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.